

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Недооцінка ролі фінансового контролю є однією з причиною кризових явищ, що відбуваються в Україні протягом останніх років. Існування об'єктивної потреби створення дієвої, ефективної та життєздатної фінансової системи, і, як наслідок, покращення рівня фінансової дисципліни, що забезпечить зменшення кількості бюджетно-фінансових порушень, породжує необхідність звернути увагу на вирішення проблемних питань у сфері функціонування системи державного фінансового контролю в Україні.

Сучасні тенденції в українському суспільстві зумовлюють необхідність вирішення важливого питання – вдосконалення організації фінансового контролю, оскільки офіційні дані Державної контрольно-ревізійної служби та Рахункової палати України свідчать про масові порушення фінансової діяльності. Так, виявлено, відповідно до статей 116 і 119 Бюджетного кодексу України, бюджетних правопорушень (незаконного, у тому числі нецільового), неефективного використання коштів Державного бюджету України та державних цільових фондів на загальну суму 23 млрд. 456,6 млн. грн. З цієї суми: незаконне, у тому числі нецільове використання коштів становить 9 млрд. 726,2 млн. грн.; неефективне – 13 млрд. 730,4 млн. гривень. З 2002 року відбувалося поступове зростання загальної суми порушень і вже в 2010 році ця сума досягла максимального значення 30,5 млрд. грн. Деяке зменшення у 2011 році обсягів виявлених порушень бюджетного законодавства та неефективного використання бюджетних коштів, порівняно з 2010 роком, пов'язане з позбавленням Рахункової палати повноважень щодо контролю за надходженням коштів до державного бюджету.

Аналіз контрольно-аналітичних заходів свідчить, що більшість бюджетних правопорушень продовжують мати системний характер, вони повторюються із року в рік. Найбільш характерними за кількістю виявлених випадків та обсягів порушень у 2011 році були бюджетні правопорушення, які умовно можна класифікувати за такими узагальненими видами:

- бюджетні правопорушення, пов'язані з розміщенням та виконанням державного замовлення;
- порушення під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти;
- використання бюджетних коштів без належних нормативно-правових підстав;
- втрати внаслідок прийняття незаконних управлінських рішень;
- планування з порушенням чинного законодавства.

Найбільш характерними видами неефективного управління і використання державних коштів та численними, як і в минулому році, були:

- неефективне використання коштів внаслідок необґрунтованих управлінських рішень;
- втрати бюджету внаслідок прийняття необґрунтованих управлінських рішень;
- неефективне використання коштів іноземних цільових позик;
- неефективне використання коштів через відсутність обґрунтованого прогнозування та планування;
- неефективне використання коштів спеціального фонду державного бюджету;
- неефективне управління коштами через недоліки в плануванні.

Нааявність таких порушень свідчить про низьку ефективність системи державного фінансового контролю та безвідповідальне ставлення з боку багатьох розпорядників бюджетних коштів. Це є наслідком низької проблеми, які створюють тенденції до зростання кількості та обсягів основних фінансових порушень.

По-перше, необхідно зазначити, що термінологічний апарат та базові питання державного фінансового контролю розроблені недостатньо. Це може бути викликано тим, що вітчизняні експерти, науковці та органи державної влади звернули увагу на необхідність ефективної системи державного фінансового контролю лише у кризовий період розвитку України.

По-друге, недосконалість та суперечливий характер чинного законодавства і нормативно-правових актів породжує можливість по-різному трактувати та розцінювати фінансові операції, показники господарської та бюджетної діяльності.

Внаслідок безсистемності у законодавчій сфері в Україні спостерігається розбалансована система контролюючих органів та дублювання їх обов'язків. Зокрема, нині в Україні фінансовий контроль здійснюють численні не пов'язані між собою органи: Рахункова палата, Міністерство фінансів (Державне казначейство), Державна податкова адміністрація, Державна митна служба, Міністерство економіки, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, Національний банк, Пенсійний фонд, Фонд державного майна, Державний комітет фінансового моніторингу та інші. Хоча у Конституції України (стаття 98) лише Рахункову палату визначено як орган, що здійснює контроль за використанням коштів державного бюджету.

З цього випливає те, що в нашій країні й досі функціонує недостатньо мобільна, обґрунтована та дієздатна система органів державного фінансового контролю. Також, слід відзначити, що переважна більшість контрольно-перевіркових процедур має фіскальний характер, а практично здійснюється у вигляді перевірок і ревізій. Ці методи не дають запобігти існуванню негативних явищ чи усунути причини їх виникнення, а лише констатують фінансові порушення.

Останніми роками збільшується недоотримання податків та зборів, як основних інструментів наповнення дохідної частини державного бюджету. Звідси випливає, що в системі державного управління практично повністю відсутня функція незалежного контролю та аудиту дохідної частини бюджетів України. А, якщо немає такого аудиту, то є дефіцит необхідних фахових пропозицій щодо реальних джерел наповнення бюджетів України, розширення їх фінансової бази і поліпшення фінансового стану підприємств.

Треба визнати, що система фінансового контролю практично не виконує попереджувально-профілактичної функції. Вона здебільшого констатує порушення, але в ній відсутні інструменти для їх попередження. Це говорить про наявність проблеми переважання заходів подальшого (наступного) контролю.

Сьогодні також спостерігається недостатньо продумане впровадження заходів та форм фінансового контролю, що застосовуються у зарубіжних країнах, до національної фінансової системи. Це ж стосується й застосування міжнародних стандартів та програм поряд із вітчизняним законодавством. Необхідно пам'ятати, що функції і структура органів фінансового контролю, наприклад в Україні і Великобританії, першочергово відрізнятимуться хоча б через різні форми правління держав.

Ще однією проблемою, є слабка взаємодія ДКРС з правоохоронними та судовими органами (зволікання судів з розглядом справ, безпідставне звільнення від відповідальності правопорушників, несвочасне інформування органів ДКРС про передачу до органів виконавчої служби постанов про притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності). Більше того, суми штрафів, які призначають згідно із законодавством, значно менші, ніж обсяги бюджетних коштів, які держава втрачає через зловживання відповідальних посадових осіб. Остання, але не за важливістю, – проблема кадрів органів державного фінансового контролю, стандарти їхньої діяльності, заробітна плата, умови праці та оплати відряджень ускладнюють залучення кваліфікованих працівників в органи урядового контролю. Через низьку заробітну плату на роботу залучаються робітники низької кваліфікації, є проблеми і в організації професійної підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до нових стандартів бухгалтерського обліку. Контролерів та аудиторів потрібно навчати, а можливості для цього надто обмежені.

Неефективне здійснення цільової підготовки фахівців для органів державного фінансового контролю відбувається через низький рівень викладання, брак підручників і досконалої методичної літератури, незабезпеченість набуття належного практичного досвіду тощо. Відсутня також необхідна координація взаємодії між контролюючими органами щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

Тому, з огляду на потребу високопрофесійного управління з боку держави у сфері фінансових відносин з метою підвищення ефективності та результативності, прозорості, очевидно, що система державного фінансового контролю в Україні дійсно потребує реформування. Проаналізувавши вищезазначене, вважаю, що основними завданнями з реформування системи державного фінансового контролю в Україні мають бути: визначення з урахуванням умов розвитку фінансової системи України та досвіду зарубіжних країн концептуальних засад організації системи державного фінансового контролю.

При цьому, державний фінансовий контроль повинен здійснюватися не лише в законодавчо визначених межах, але й мати превентивний характер та бути економічно ефективним завдяки:

- удосконаленню кадрового забезпечення органів системи державного фінансового контролю, розробленню навчальних програм;
- покращанню матеріально-технічного і фінансового забезпечення функціонування системи державного фінансового контролю;
- створення сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури з поглибленням публічного контролю за діяльністю системи державного фінансового контролю загалом;
- забезпечення відкритості і гласності діяльності Верховної ради України у сфері обговорення актуальних проблем організації ефективного державного фінансового контролю в Україні.

ГОЛОВКО Катерина Валеріївна, студентка V курсу напряму підготовки “Фінанси і кредит”
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

E-mail: KaterinkaG@i.ua